

Phát triển nông nghiệp sạch - Hướng đi mới trong xây dựng nông thôn mới

HUY TUẤN

Nông nghiệp sạch là ứng dụng thành công khoa học - công nghệ vào các khâu sản xuất nông nghiệp nhằm nâng cao năng suất, chất lượng, hiệu quả và sức cạnh tranh của nông sản hàng hóa. Chuyển từ một nền nông nghiệp lạc hậu sang một nền nông nghiệp tiên tiến, công nghệ cao, bảo đảm yếu tố môi sinh, môi trường là một lựa chọn tất yếu để đưa nền nông nghiệp nước ta phát triển bền vững, góp phần xây dựng nông thôn mới.

Một nền nông nghiệp đã: bước đầu phát triển nhưng... chưa "sạch"

Nông nghiệp là ngành sử dụng tuyệt đại bộ phận tài nguyên quốc gia (đất, nước, rừng, biển, địa bàn không gian...), đồng thời lại thực hiện các biện pháp canh tác (như cày bừa, tưới tiêu, dùng phân hóa học, thuốc bảo vệ thực vật...) đều có ảnh hưởng tích cực hay tiêu cực đến việc bảo vệ và tái tạo môi trường sống của con người. Hướng đến phát triển một nền nông nghiệp vì con người và môi trường là hướng đến phát triển một nền nông nghiệp "sạch".

Sau gần 30 năm thực hiện công cuộc đổi mới, dưới sự lãnh đạo của Đảng, nông nghiệp, nông dân, nông thôn

nước ta đạt được thành tựu khá toàn diện và to lớn. Nông nghiệp tiếp tục phát triển với tốc độ khá cao theo hướng sản xuất hàng hóa, nâng cao năng suất, chất lượng và hiệu quả; bảo đảm vững chắc an ninh lương thực quốc gia; một số mặt hàng xuất khẩu chiếm vị thế cao trên thị trường thế giới. Kinh tế nông thôn chuyển dịch theo hướng tăng công nghiệp, dịch vụ, ngành nghề; các hình thức tổ chức sản xuất tiếp tục đổi mới. Kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội được tăng cường. Bộ mặt nhiều vùng nông thôn đã có nhiều thay đổi. Đời sống vật chất và tinh thần của người dân ở hầu hết các vùng nông thôn ngày càng được cải thiện. Xóa đói, giảm nghèo

đạt kết quả to lớn. Hệ thống chính trị ở nông thôn được củng cố. Dân chủ cơ sở được phát huy. An ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội được giữ vững. Vị thế chính trị của giai cấp nông dân ngày càng được nâng cao,...

Tuy nhiên, những thành tựu đạt được chưa tương xứng với tiềm năng và lợi thế của một nước nông nghiệp. Nông nghiệp phát triển còn kém bền vững, quá trình sản xuất nông nghiệp diễn ra nhanh chóng, chỉ tập trung vào yếu tố năng suất mà chưa quan tâm tới tính bền vững và những tác động tới môi trường đang phá vỡ các chu trình tuần hoàn tự nhiên của vật chất và tạo ra những tác động không tốt đến chất lượng thực phẩm và sức khỏe

Mô hình trồng hoa công nghệ cao ở huyện Đan Phượng, Hà Nội

ẢNH: TL

người tiêu dùng. Mặt khác, những phương pháp sản xuất nông nghiệp chạy theo năng suất trước mắt hiện nay quá phụ thuộc vào việc sử dụng phân bón vô cơ, thuốc trừ sâu, thuốc tăng trưởng... đang làm cạn kiệt nguồn tài nguyên không tái tạo, đầu độc môi trường đất, nước và không khí. Chất thải nông nghiệp không được quản lý và có biện pháp xử lý phù hợp gây tác động tới ô nhiễm môi trường. Điển hình như rơm rạ sau khi thu hoạch lúa bị đốt bỏ ngoài đồng gây ô nhiễm không khí và làm gia tăng đáng kể lượng khí nhà kính trong khí quyển. Phân gia súc và chất

thải chăn nuôi cũng được thải thẳng ra môi trường...

Là nước có truyền thống và nhiều ưu thế trong phát triển nông nghiệp Việt Nam đang có nhiều cơ hội để đẩy mạnh xuất khẩu một số mặt hàng nông nghiệp như hồ tiêu, nhân điều, gạo, cà-phê... và thu được những lợi ích từ việc phát triển ngành này. Tuy nhiên, hiện tại kinh tế nông nghiệp vẫn còn tồn tại nhiều vấn đề. Thu nhập từ nông nghiệp vẫn còn thấp do sản phẩm nông nghiệp có chất lượng chưa tốt, không đồng đều, nguồn cung chưa ổn định dẫn đến giá thành thấp và không chiếm lĩnh được thị trường, đặc biệt là thị trường

quốc tế. Trong khi các chi phí đầu vào cao như phân bón, thức ăn gia súc... kéo theo giá trị thặng dư trong nông nghiệp vẫn luôn ở mức thấp và chứa nhiều rủi ro. Bên cạnh đó, hàm lượng khoa học trong kỹ thuật sản xuất nông nghiệp còn thấp nên hiệu quả chưa cao...

Trước tình hình đó, Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X đã ban hành Nghị quyết số 26-NQ/TW, ngày 05-8-2008, về "Nông nghiệp, nông dân, nông thôn" với nhiệm vụ "Phát triển nhanh nghiên cứu, chuyển giao và ứng dụng khoa học - công nghệ, tạo đột phá để hiện đại hóa nông nghiệp, công

ng nghiệp hóa nông thôn. Tăng đầu tư ngân sách cho nghiên cứu, chuyển giao khoa học - công nghệ để nông nghiệp sớm đạt trình độ tương đương với các nước tiên tiến trong khu vực; ưu tiên đầu tư ứng dụng công nghệ sinh học để chọn, tạo ra nhiều giống cây trồng, vật nuôi và quy trình nuôi trồng, bảo quản, chế biến, tạo đột phá về năng suất, chất lượng và hiệu quả sản xuất. Xây dựng các chính sách đãi ngộ thỏa đáng để khai thác, phát huy tốt các nguồn lực khoa học - công nghệ, khuyến khích mọi thành phần kinh tế tham gia nghiên cứu, chuyển giao khoa học - công nghệ... Tăng cường năng lực của hệ thống khuyến nông, khuyến lâm, khuyến ngư, thú y, bảo vệ thực vật và các dịch vụ khác ở nông thôn; xây dựng các vùng sản xuất nông sản an toàn, công nghệ cao..."⁽¹⁾. Đây là một Nghị quyết quan trọng, đề ra các quan điểm, mục tiêu, nhiệm vụ và giải pháp toàn diện, cơ bản cho phát triển nông nghiệp, nông thôn, nông dân ở Việt Nam theo hướng bền vững.

Theo đó, ngày 04-6-2010, Thủ tướng Chính phủ ra Quyết định số 800/QĐ-TTg phê duyệt "Chương trình Mục tiêu quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020" với mục tiêu: "Xây dựng nông thôn mới có kết cấu hạ tầng kinh tế - xã hội hiện đại, cơ cấu kinh tế và các hình thức tổ chức sản xuất

hợp lý, gắn nông nghiệp với phát triển nhanh công nghiệp, dịch vụ, đô thị theo quy hoạch; xã hội nông thôn ổn định, giàu bản sắc văn hóa dân tộc; dân trí được nâng cao, môi trường sinh thái được bảo vệ; hệ thống chính trị ở nông thôn dưới sự lãnh đạo của Đảng được tăng cường"⁽²⁾.

Hướng đến nền nông nghiệp sạch và hướng đến nền nông nghiệp phát triển bền vững

Triển khai sâu rộng và hiệu quả Nghị quyết số 26-NQ/TW Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X, Quyết định số 800/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ, trong đó chỉ rõ, xây dựng, tạo lập và phát triển nông nghiệp "sạch" là một hướng đi mới trong xây dựng nông thôn mới ở nước ta hiện nay.

Theo cơ quan Liên hợp quốc giám sát các tiêu chuẩn về lương thực trên toàn thế giới, nông nghiệp sạch (hay còn gọi là nông nghiệp hữu cơ) là một hệ thống quản lý sản xuất nông nghiệp tránh sử dụng phân bón và thuốc trừ sâu tổng hợp, giảm tối đa ô nhiễm không khí, đất và nước, tối ưu về sức khỏe và hiệu quả của các cộng đồng sống phụ thuộc lẫn nhau giữa cây trồng, vật nuôi và con người.

Từ thập kỷ 60 của thế kỷ XX trở về trước, nền nông nghiệp Việt Nam được xem là nông nghiệp "sạch". Nguồn hữu cơ chủ yếu được sử dụng

là phân bón, bao gồm phân chuồng trại, tro rơm rạ, bèo hoa dâu và các nguồn phân xanh cũng như các chất phế thải từ nguồn hoa màu. Tuy nhiên, do sức ép về dân số, tài nguyên đất trở nên hạn hẹp về số lượng và xuống cấp về chất lượng; do nhu cầu an toàn lương thực và xuất khẩu, nền nông nghiệp "sạch" Việt Nam đã chuyển sang nền nông nghiệp sử dụng phân bón vô cơ. Việc sử dụng quá nhiều phân bón vô cơ đã có tác động xấu đến môi trường, đặc biệt gây ô nhiễm nguồn nước và đất, ảnh hưởng đến sức khỏe người tiêu dùng, tạo nên nhu cầu về sản phẩm nông nghiệp an toàn do nền nông nghiệp sạch cung cấp cho nhu cầu tiêu thụ trong nước và xuất khẩu. Tuy nhiên, có một thực tế là nông dân hiện nay chưa hào hứng trong việc chuyển sang nền nông nghiệp "sạch" do chi phí sản xuất cao, năng suất thấp, thu nhập thấp, thị trường tiêu thụ sản phẩm nông nghiệp sạch còn hạn hẹp.

Sản xuất hàng nông sản "sạch" chất lượng cao theo nhu cầu của thị trường là điều

(1) Văn kiện Hội nghị lần thứ bảy Ban Chấp hành Trung ương khóa X, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2008, tr. 138 - 139

(2) Quyết định số 800/QĐ-TTg về "Chương trình mục tiêu Quốc gia về xây dựng nông thôn mới giai đoạn 2010 - 2020"

cần thiết đầu tiên để nông sản Việt Nam tham gia vào chuỗi giá trị nông sản toàn cầu. Áp dụng phương thức sản xuất nông nghiệp hữu cơ, ứng dụng rộng rãi các chế phẩm sinh học, tuyệt đối không sử dụng phân bón vô cơ, thuốc trừ sâu và kháng sinh là một trong những biện pháp hữu hiệu để sản xuất nông nghiệp “sạch”. Tuy nhiên, điều này không có nghĩa là áp dụng cách sản xuất nông nghiệp lỗi thời, mà phải chọn lọc những gì tốt nhất từ canh tác cổ truyền, cải tiến chúng bằng những kiến thức khoa học - kỹ thuật hiện đại. Có như vậy mới bảo đảm chất lượng sản phẩm đồng đều, đáp ứng yêu cầu ngày càng khó tính của thị trường và quyết định sự thành công trên thương trường. Nền nông nghiệp “sạch” không chỉ thể hiện ở việc sản xuất ra những nông sản sạch, bảo đảm năng suất và chất lượng; không gây tác hại cho người sử dụng, mà còn không gây tác hại cho người sản xuất và làm suy thoái, ô nhiễm môi trường sinh thái.

Kinh nghiệm của Trung Quốc cho thấy, từ năm 2004, nước này đã tiến hành nhiều biện pháp giải quyết các vấn đề nông nghiệp, nông dân, nông thôn, trong đó đầu tư mạnh vào công nghệ truyền thống và công nghệ sinh học, tiến tới phát triển một nền nông nghiệp sạch để nâng cao chất lượng sản phẩm nông nghiệp.

Trong số những nước và vùng lãnh thổ công nghiệp mới, Đài Loan mặc dù đất hẹp, người đông, nhưng nhờ chú trọng phát triển khoa học kỹ thuật nông nghiệp, trong đó tập trung vào các công nghệ tiết kiệm đất (kỹ thuật tưới nước, phân bón, giống mới...) nên năng suất cây trồng tăng lên rõ rệt.

Hà Lan với đặc thù là một nước công nghiệp phát triển trong một nền kinh tế thị trường hiện đại, tỷ trọng nông nghiệp trong nền kinh tế Hà Lan thấp nhưng giá trị mà ngành nông nghiệp đóng góp cho toàn nền kinh tế tương đối lớn. Ngành nông nghiệp theo hướng chuyên môn hóa cao, chủ yếu tập trung vào nghề trồng rau, hoa, cây cảnh và công việc chủ yếu được thực hiện trong nhà kính là đặc thù của nền nông nghiệp Hà Lan. Trồng trọt trong nhà kính cho hiệu quả kinh tế gấp 5 đến 6 lần do năng suất và chất lượng tăng cao. Bên cạnh đó, mỗi năm Chính phủ Hà Lan dành khoảng 4.000 euro/ha đất phục vụ cho công tác cải tạo đất, cho nên hiệu quả sử dụng đất ở Hà Lan rất cao.

... Và góp phần xây dựng nông thôn mới

Xây dựng nông thôn mới theo hướng phát triển nông nghiệp “sạch” cần tập trung thực hiện nhiều biện pháp tích cực nhằm đẩy nhanh tiến độ và chất lượng theo 19 nhóm tiêu chí đề ra, bảo đảm đời

sống của người dân nông thôn và phát triển bền vững, trong đó ứng dụng khoa học - công nghệ được coi là một trong những biện pháp quan trọng hàng đầu. Trước mắt, tập trung củng cố các cơ quan nghiên cứu, ứng dụng chuyển giao khoa học - công nghệ hiện có như trung tâm khuyến nông, trung tâm nghiên cứu giống cây trồng, vật nuôi... nhằm thực hiện tốt chức năng chuyển giao khoa học - công nghệ trực tiếp đến người dân nông thôn. Quy hoạch phát triển sản xuất nông nghiệp, nông thôn theo hướng sản xuất hàng hóa, chú trọng phát triển công nghiệp chế biến và bảo quản sau thu hoạch... Tăng cường đầu tư cho khoa học - công nghệ là nhiệm vụ hàng đầu của ngành nông nghiệp trong những năm tới để sản xuất nông nghiệp và kinh tế nông thôn Việt Nam tiếp tục tăng trưởng bền vững. Quan tâm tới vấn đề giải quyết giống tốt là khâu quyết định để nâng cao năng suất, chất lượng và tăng khả năng cạnh tranh của sản phẩm nông nghiệp trên thị trường quốc tế.

Nước ta hiện nay có 29 khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao hoạt động tại 12 tỉnh, thành phố. Một số mô hình nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, như mô hình sản xuất rau an toàn, trồng hoa, cây cảnh ở Thành phố Hồ Chí Minh, Bắc Ninh, Lâm Đồng; mô hình sản xuất nấm

quy mô trang trại tại Vĩnh Phúc; mô hình cánh đồng mẫu lớn sản xuất lúa xuất khẩu, mô hình nuôi cá tra sạch tại Đồng bằng sông Cửu Long... đã và đang vận hành. Một số mô hình được đầu tư có hiệu quả và đã đem lại lợi nhuận khá cao như sản xuất cây giống tại Tổng Công ty Giống cây trồng Thái Bình, mô hình cánh đồng mẫu lớn ở Công ty Bảo vệ thực vật An Giang; mô hình nuôi bò và chế biến sữa của Công ty TH True Milk... Đặc biệt, Trung tâm Phát triển Nông lâm nghiệp công nghệ Hải Phòng với hệ thống nhà kính, nhà lưới hiện đại; ứng dụng công nghệ tưới tiết kiệm và bón phân có kiểm soát qua ống tưới từ công nghệ của I-xra-en (Israel) cho năng suất cao gấp 3 lần so với phương pháp truyền thống; Công ty cổ phần Đầu tư và Xây dựng Việt Long đã đầu tư xây dựng vùng sản xuất rau an toàn tại khu vực Đường Ngang, phường Cộng Hòa, thị xã Quảng Yên, tỉnh Quảng Ninh trên diện tích 31,87ha, với tổng kinh phí thực hiện trên 40 tỷ đồng đã bảo đảm thu nhập ổn định cho người nông dân tỉnh Quảng Ninh và góp phần hoàn thành mục tiêu xây dựng nông thôn mới.

Tại Diễn đàn Đối thoại chính sách về “Ứng dụng công nghệ cao trong nông nghiệp thông qua đối tác công tư”, tổ chức ngày 03-8-2012, Bộ trưởng Bộ Nông nghiệp và

Phát triển nông thôn Cao Đức Phát khẳng định: Coi trọng phát triển nông nghiệp công nghệ cao là yếu tố thúc đẩy tái cơ cấu nông nghiệp và xây dựng nông thôn mới. Phát triển nông nghiệp “sạch” hướng đến một nông nghiệp phát triển bền vững cần có sự thay đổi nhận thức của toàn ngành nông nghiệp và nhân dân; xây dựng bộ tiêu chuẩn về môi trường để có thể quản lý được các vấn đề nảy sinh, tồn tại trong thực tế; phát triển các công nghệ xử lý chất thải nông nghiệp, hình thành mạng lưới quan trắc môi trường ở các địa phương, toàn dân chung tay, góp sức bảo vệ môi trường nông nghiệp, nông thôn, áp dụng các tiêu chuẩn sản xuất sạch như Viet GAP, Global GAP, Euro GAP... vào trong trồng trọt, chăn nuôi.

Quyết định phê duyệt Đề án tổng thể phát triển nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao đến năm 2020 của Thủ tướng Chính phủ nêu rõ, mục tiêu đến năm 2015, mỗi tỉnh thuộc vùng kinh tế trọng điểm xây dựng từ 3 - 5 doanh nghiệp và 2 - 3 vùng sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, cả nước có 3 - 5 khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao tại một số vùng sinh thái nông nghiệp. Giai đoạn 2016 - 2020 sẽ đẩy mạnh phát triển toàn diện nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao. Đến năm 2020, mỗi tỉnh thuộc vùng kinh tế trọng điểm xây

dựng 7 - 10 doanh nghiệp, 5 - 7 vùng sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao, cả nước có 3 - 5 khu nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao tại một số vùng sinh thái nông nghiệp. Những hướng được Nhà nước ưu tiên đầu tư là sản xuất thâm canh lúa chất lượng, lúa đặc sản, sản xuất rau, chè, cây ăn quả... Phát triển nông nghiệp “sạch” là hướng đi đúng và là nền tảng để các địa phương triển khai thành công Đề án sản xuất nông nghiệp ứng dụng công nghệ cao đến năm 2020 mà Chính phủ đã ban hành theo Quyết định số 176/QĐ-TTg, ngày 29-01-2010.

Nông nghiệp “sạch” dựa trên các kiến thức khoa học kết hợp với sự màu mỡ của đất đai và các biện pháp cải tạo đất nhằm bảo đảm chất lượng sản phẩm và việc sử dụng đất lâu dài. Việc canh tác nông nghiệp sạch không những giúp nông dân tiết kiệm chi phí mà còn có thể đa dạng hóa mùa vụ và canh tác theo hướng bền vững. Nông sản sạch và có chất lượng cao sẽ xuất khẩu ra thị trường thế giới, đem lại hiệu quả kinh tế đáng kể cho đất nước; góp phần cải thiện thu nhập và đời sống cho người dân nông thôn. Xây dựng nông thôn mới là vì con người, vì lợi ích con người và sự phát triển của con người, góp phần giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc và bảo vệ môi trường sinh thái của đất nước ■